

Žemberová, Viera

Medzi skutočnosťou, slovom a časom

Slavica litteraria. 2022, vol. 25, iss. 1, pp. 175-181

ISSN 1212-1509 (print); ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/SL2022-1-16>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/145075>

License: [CC BY-SA 4.0 International](#)

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Medzi skutočnosťou, slovom a časom

Viera Žemberová (Slovensko)

Sborník třinácti: mezi generacemi. Ed. Ivo Pospíšil. Brno: Jan Sojnek – Galium, 2019. 218 s. ISBN 978-80-88296-03-4.

Ivo Pospíšil: *Literatura a její přesahy (kritika, metodika, historie, teorie, metodologie).* České Budějovice: Jihočeská univerzita, Pedagogická fakulta, 2020. 346 s. ISBN 978-80-7394-821-4.

Ivo Pospíšil: *Jiskry ve tmě.* Brno: Jan Sojnek – Galium, 2020. 212 s. ISBN 978-80-88296-13-3.

Sborník třinácti: mezi generacemi

Na počiatku myšlienky na prípravu *Sborníka třinácti* bola ambícia predložiť generačnú správu o dejoch v kultúre, umení, vede a v živote tvorivého jednotlivca spojeného s brnianskymi štúdiami a s rozpomienkami na pôsobenie na univerzite. V podstate išlo o tých jednotlivcov, s ktorými chcel Ivo Pospíšil spolupracovať ako iniciátor a neskôr aj editor na jeho vzniku a vydaní. Zázemie si tento zámer našiel v období iniciovanej výzve Václava Černého, jej výsledkom je dodnes pre výber a záber prispievateľov vyhľadávaný a v roku 1969 zverejnený *Sborník pětadvaceti*.

Spoločenská, odborná, kultúrna a generačná ambícia zostavovateľa *Sborníka třinácti* sa viazala na plynúcim časom iniciovanú, realitou upravovanú individuálnu spomienku aj na návraty do čias, ktoré by spájali autorov príspevkov s Brnom a jeho alma mater. Znova by sa i týmto činom po čase a životných aj profesijných skúsenostiach priblížili generačne iné, inak a v inom čase formované osobnosti vedeckého, kultúrneho a spoločenského života, ako to bolo v realizovanom zámere Václava Černého o takmer polstoročie skôr. Napokon bol to práve čas a jeho rozmery premenené do rozhodnutí aj možností, či do daností, že oslovení prispievatelia sa pričínili o to, aby pôvodná myšlienka prešla prirodzenými aj neočakávanými modifikáciami, veď medzi modalitou významov chcem a môžem je predsa len nemalý vôľový, významový aj dostupný priestor práve na rozličné premeny. A tak sa editor *Sborníka třinácti* z jeho generačného

pôdorysu rozhodol pripraviť zborník *mezi generacemi* a odprevadil ho práve takto do pozornosti kultúrnej a odbornej verejnosti s odkazom, „*Berme tedy přítomné texty jako svého druhu pokus o počátek terapie*“ (s. 9).

Alfabetická organizácia zborník pojala do seba viacero nazeracích možností a rozprávacích príležitostí na zachytenie rozlične motivovaných aj formálne vyjadrených tém, problémov a pre ne zvolených verbálnych spôsobov. Podstata zámeru spočívala v úvahe, ako bolo možné a či sa dá aj po rokoch pripomenúť si, čo bolo, ale i to, čo jestvuje a čím tvorcovia zborníka naplňajú svoj reálny profesijný a osobný čas. Najskôr takto vznikol pôsobivý a potrebný súbor, ktorý autenticky aj objavne voči autorovi príspevku či už výberom druhu, žánru, problematiky, alebo štylistikou textu vypovedá predovšetkým o jedinečnosti svojho pôvodcu.

Popri poézii, torze z rozsiahlej prózy, osobných, spoločenských aj odborne motivovaných reminiscenciách, vedľa esejistických výkonov, filozofujúcom a geo-ekologickom výklade sú zaradené príspevky prenikavo autentické a pre samotnú literárnu vedu prínosné texty pre ich subjektívnu pamäť, na ktorú „čaká“ nielen kolektívna personálna pamäť, ale zvlášť literárna história a literárne dejiny. Teda tie jej súčasti, v ktorých ožívajú čriepky z osobností, vzťahov a pozoruhodné odkazy na mosty smerujúce do pred i po generácii, to práve ony sú sprítomnené medzi ich kontaktmi a uplývajúcim časom.

Na pozadí času, osobnej aj profesijnej pamäti a nemalých skúseností aj individuálneho

prežitku v čitateľskej spoločnosti, zarezonujú príspevky pôsobivej komornej výpovede, a tak potrebnej poznávacej hodnoty, aké sa spájajú v zborníku s prítomnosťou Michaely Soleiman pour Hashermi, *Dvě reflexie. K reflexii pohádky O žlutém mužátku ze Sborníku pětadvaceti. Já a starší literatura*, Libora Paveru *Lidé a knihy – co zůstává?*, Jiřího Poláčka *Setkávání i míjení*, Václava Štěpánka *Česká krajina a kulturní identita*, či na poznatky a lingvistické osobitosti podnetný text Zuzany Wotkeovej *Několik postřehů k českým a italským příslovím*, alebo poznávacia apelatívnosť textu Jana Zouhara *Nesamozřejmost národa a nesamozřejmost filozofie*.

Sborník třinácti: mezi generacemi si oprávnene zaslúži pozornosť širokej kultúrnej verejnosti pre prístup a spôsob, vnútornú sústredenosť a pre porozumenie, aké trinásti prispievatelia, aktívni činovníci v spoločenských vedách, pôvodne spojení s univerzitným životom, hoci z viacerých generácií vložili svojou otvorenosťou do spomienky, pôvodnej literárnej tvorby, teda do výsledku výpovedí a do ich zmyslu a do spoločenskej hodnoty vypovedaného predovšetkým, do autentického medzigeneračného portrétu a do profilu toho javu, ktorému sa venovali.

Sborník třinácti: mezi generacemi presvedčivo zachytil tak ich osobný, profesijný, tvorivý, ako aj náš recepcný, preto spoločný čas a jeho obsah. Zborník komorne a pôsobivo predstavil cesty vývinu jednotlivca či vedného odboru za profesijnou a osobnostnou zrelosťou vo výpovedi a do osobitosti prispievateľov. To, čo však zaväziva väčšmi, *Sborník třinácti: mezi generacemi* dokázal zaujímavým a presvedčivým spôsobom vypovedať o vzťahu a väzbách, o význame a hodnotách, o nezastupiteľnosti medzigeneračného prijímania a zhodnocovania reálií v objektívne plynúcom čase, v prirodzene sa meniacom priestore a aj preto, či práve preto svojiským nazeracím prístupom a postojom dokázal poukázať, ako možno zhodnocovať príčiny, následky a výsledky udalostí a postojov, naznačiť podnety, pre ktoré sa tak (azda, možno) stane a latentne sa tak aj deje.

Literatura a její přesahy – torzo medzi českou a slovenskou literatúrou

V publikácii Iva Pospíšila – je určená tým, ktorí prejavia záujem o poznávanie literárnej vedy, jej spoločenskovedného kontextu – *Literatura a její přesahy* (kritika, metodika, historie, teorie, metodologie), vydané v roku 2020, sa sústredila autorova pozornosť na šestnástu kapitolu s názvom *Česká a slovenská próza dneška a politika: hraniční žánry (několik příkladů a pokus o typologii)*, s. 147–178).

Pospíšilov záujem o slovenskú literatúru a literárnu vedu je v odbore a prostredníctvom kultúrnych časopisov a ďalších periodík určených pre širšiu verejnosť známy, navyše sú ním zachytené – povedzme z druhej strany – poznávacie a hodnotiace postoje, ktoré sú akceptované na obidvoch stranách vzájomných kultúrnych a literárnoviedných aj literárnych kontaktov.

Osobný a profesijný postoj Iva Pospíšila k zložitému a predovšetkým v čase k hybridnému vzťahu javov umenie a politika, dôraznejšie umeleckej literatúry a politiky, užšie prózy a politiky, precízne objasňuje jednak ich rekonštrukciou v priereze od genézy, alebo dotvára ich o komparatívne a vývinové osobitosti, či rozlične poznávaco motivované nazeracie trendy v dejinne a spoločensky formovanom aj vzájomnom korigovanom vzťahu. Vývinová kontinuita naznačuje nielen ich latentne prítomnú účasť na okolnostiach spájaných s kultúrou, ale aj s rozložitým medziliterárnym, areálovým a slavistickým výskumom na podloží literárnej vedy v jednotlivých jej štruktúrach. Zvlášť v porovnávacjej literárnej vede, v jej špecifických prístupoch k poetike a noetike, k tendencii a funkcií umeleckého textu v súkolesí nie raz náročných prepojení umenia a politiky, čo vymedzuje takto: „*zabýval jsem se tímto vztahem implicitně, tedy nikoli bezprostředně, prvoplánově, ale spíše zprostředkovaně v souladu s použitou metodologií, která byla zpočátku založena na strukturálních přístupech s filozofickým podloží, později i na transcendenci ke kulturní antropologii a areálovým studiím s filozofickým jádrem, vždy však se zřením ke komparatistice a genologii*“ (s. 147).

Výskum v jednotlivých obdobiach a spôsoboch napojenia/ modifikovania umenia na his-

torické a politické, dejinné a ideologické pohyby v spoločnosti naznačuje, za všetky iné a ďalšie bádateľské spoločenskovedné prístupy, zvlášť literárnej histórie, že ide o vzájomné prepojenia. A tie si žiadajú seriózne poznanie podstaty, intenzity a aktivované mechanizmy kontaktu prepájajúceho ideológiu a umenie, osobnosti tvorcov a dobový (kultúrny) záväzný koncept uplatňovaný v konkrétnej národnej politike aj s jeho účinnou intenzitou vstupujúcou nielen do vzájomných väzieb, znova však s prihliadnutím na špecifiká tvoriace, alebo pôsobiace v konkrétnom dejinnom procese a v autentickom spoločenskom prostredí.

A tak je len prirodzené, že Ivo Pospíšil opakovane zdôrazňuje, že jeho výskum je otvorený kategórii spoločenský a kultúrny čas. To znamená, že sa sústredil na sondovanie v genéze a následkoch plynúcich z dotyku histórie aj tradície, umenia a ideológie v konkrétnej národnej kultúre a v hodnotovom statuse jej tvorcov. Za všetky okruhy sledovaných javov si pozornosť žiada ním objasňovaný problém, dejinné a tendenčné prelínanie sa (funkcií) jednotlivých prozaických žánrov pohybujúcich sa vedome svojou morfológiou medzi románom a románovou kronikou. Predovšetkým vývinové podložie druhu a typológie žánrov iniciovalo rekonštrukciu formovania poetiky v tých literárnych žánroch, ktoré sú odvislé od podnetov z exponovaných dobových umeleckých smerov či trendov.

Primárnym priestorom Pospíšilovho literárnovedného výskumu je ruská literatúra – v tejto publikácii spravidla – na prelome dvoch posledných storočí. Popri nej tam smeruje aj jeho recepcný záujem o českú prozaickú spisbu v jej medziliterárnom sprítomňovaní ním exponovaných literárnych textov a autorských osobností. Sám upozorňuje, že ho komparatívny a širšie iniciovaný medziliterárny výskum slavistického literárneho prostredia nasmeroval k téze o prítomnosti troch línii socialistického realizmu v slavistickom filologickom a ideologickom umeleckom prostredí.

V roku 2015 zverejnil Ivo Pospíšil knižnú prácu *Česká a slovenská poezie: Slovo a mlčení* a v nej sa sústredil v „personalizované stati na bázi

české a slovenské poezie druhej poloviny 20. storočia“ (s. 147) nazvanej *Poesie a politika: básnik mezi konjunkturalismem, ostrakizací a osamělostí* (s. 150), teda na hodnotovo neľahkú a personálne náročnú situáciu v českej a slovenskej poézii. Po načrtnutí historicko-spoločenského pohybu od šesťdesiatych rokov, po zvýraznení z nich plynúcich hodnotových premien a úvahách o intenzite a následkoch kontaktu básnik, politika, umenie, spoločnosť, všima si zložité politické a personálne postoje, ktoré morálne, takticky či strategicky sprevádzajú jednotlivé literárne osobnosti v oboch národných spoločenstvách. Ivo Pospíšil naznačuje „*smrtící objetí literatury v širokém smyslu slova a politiky*“ (s. 151), ktoré poznamenalo druh, žáner, poetiku, estetiku a noetiku, a nie raz spoločenským pragmatizmom predovšetkým umeleckú hodnotu literárneho textu.

Skôr spôsobom empatického komentára ako recenzného pojatia výpovede o texte sa Ivo Pospíšil zaujíma zo slovenskej literárnej scény o látkové a tematické osobitosti v tvorbe viacerých spisovateľov aj spisovateľiek a nimi kultivovaných žánrových jednotlivostí v autorskej próze zverejnenej v roku 2014. Medzi tými autormi, ktorým pripisuje danosť výraznej prozaickej spisby, pripomína Antona Baláža (1943) a jeho román z rozsiahlejšieho epického cyklu, *Portréty přežitia* (2014), je to román s látkou holokaustu a z čias prvej Slovenskej republiky. Autorská stratégia Antona Baláža sa v jeho literárnych výpovediach natrvalo ukotvila na rozprávačsky presvedčivo organizovanom pomedzí fikcie a verifikovateľného dokumentu. Tento spôsob rozprávania si prirodzene získal nemalú čitateľskú pozornosť a jeho prozaické texty patria medzi tie, ktoré si s poznaním a pamäťou histórie skutočne rozumejú. Aj preto sú vždy užitočným podnetom na otváranie zabudnutých, pozabudnutých či obídených udalostí a tých osobností, ktoré sú vo svojej strategickej podstate rozprávania buď ústredným znakom zachytenej spoločenskej doby a jej praktík, alebo latentne pretrvávajú ako mravné bremeno na sebavedomí spoločnosti. Ivo Pospíšil spresňuje svoj prístup k podstate a autorskej hodnote románu *Portréty přežitia* takto: „*Baláž dokáže dokument a fikci*

pretváreť a vzájomne prolínať: literatúra faktu sa stáva umeleckou štruktúrou a umenie zase proniká do nitra faktografickej brutality“ (s. 154).

Rozpor medzi ideológiou a osobným mravným imperatívom, ktorý vnašal do druhom a žánrami rozličnej, ale vždy dôsledne autentickej spisby, sprevádza prítomnosť Júliusa Vanoviča (1935–2020) v slovenskej literárnej kultúre a v spoločenskej vede. Do Pospíšilovej pozornosti sa dostali Vanovičove *Zápisky z mŕtveho času/ Antimemoáre* (2014), ktoré sa odvíjajú od autentických záznamov, ktoré vznikali v rokoch 1970 až 1989 a Ivo Pospíšil ich označil za „jasné, ale súčasne vychádzajú z faktografie i ze subjektívneho vidieť“ (s.169), čím pripisuje Vanovičovmu textu žánrové znaky antimemoáru. No popri tejto čрте žánrového hybridu upozorňuje na účinok konfrontačne ladenej výpovede, čo treba prijať ako osobnostný nazerací a hodnotiaci nástroj Júliusa Vanoviča. Napokon sa obsahom svojej mravnej pamäti a osobným životom aj profesijnou skúsenosťou s ideologickými a spoločenskými reáliami posledné roky intenzívne vyrovnával napríklad na stránkach periodika *Tvorba T*; pri poslednej rozlúčke s ním si vyslúžil vyznačenie nositeľ svedomia cirkvi a národa.

Poetka a prekladateľka Mila Haugová (1942) zaujala Iva Pospíšila predovšetkým svojimi „*Skrytými memoáry, spíše paměti tvorby a průvodcem po duchovním životě*“ (s. 175) v publikácii *Písať ako dýchať (Siel' vody s tisícimi vchodmi)* (2014). Spisovateľská biografická agenda vypovedá o Mile Haugovej i to, že je svojou tvorbou reprezentatívnu tvárou súčasnej slovenskej poézie doma i za hranicami. Čitateľmi aj literárnou kritikou je jej básnická tvorba vyhľadávaná a neobchádzajú ju ani prekladatelia do iných národných literatúr. O danostiach aj osobitostiach jej literárnej dielne, o jej druhovo členitej tvorbe vypovedá rovnomenná monografia Stanislavy Chrobáčkovej Repar z roku 2002. Publikácia Mily Haugovej, ktorú zaradil Ivo Pospíšil do komentovaného výberu o súčasnej slovenskej literatúre, zastupuje súbor, „*ktorej se zaměřuje na komentáře k vlastní četbě, dialogy s jinými tvůrci, je to skutečná síť světové literatury, zejména poezie, dialogy, triology, tetralogy s jinými oblíbenými autory slovenskými*

i jinými“ (s.176). Haugovej súbor *Písať ako dýchať* má, môže mať, popri zdieľaní jej vnútorného sveta s čitateľom aj prirodzenú autoterapeutickú ambíciu či danosť. A tak sú Haugovou zostavené „rozprávania“ predovšetkým osobné aj osobnostné, presvedčivo utvárajú predstavu o hĺbke a rozpätí, ale aj o čírosti jej tvorivého ega. No majú aj ďalší zámer, chcú sa stať prejavovou nazeracou ústretovosťou voči zvolenému problému formou portrétu o subjekte poetky aj aktívnej kultúrnej činovníčky, no a tá chce, aby jej konanie a literárne výpovede boli pospolitostou prijaté s porozumením. Vo svojej podstate sú jednotlivé časti publikácie *Písať ako dýchať* zaujímavé variácie rozhovorov a výpovedí, raz so sebou, ale popri iných aj o sebe, čím sa menia na autentické príspevky do vývinového prierezu pre potreby literárnej vedy a do poetkinho personalizovaného výskumu.

Pripomenúť si miesto, poslanie, význam a nezastupiteľnosť výtvarnej, hudobnej, literárnej Modry patrí do Pospíšilovho čítania súčasnej slovenskej prózy, a to by bez Veroniky Šikulovej (1967), jej prózy *Fresky v dome* (2014) v sledovanom vydavateľskom roku nebolo celistvé. Ustálenou látkou a tematikou próz Veroniky Šikulovej, jej rozprávaním do pôvabných osobných príbehov a do rozovretého počtu adaptovaných postáv sa dostali mestečko Modra a s ňou aj časť a nie tak dávne desaťročia moderného aj svojrázneho literárneho Slovenska. Zvýrazneným a dostredivým miestom všetkého a pre všetkých v Modre, teda i pre ňu, zostáva jej tato Vincent Šikula (1936–2001). Vyhranenosť látky, miniatúrne posuny pri sprítomňovaní jedinečných postáv zo slovenskej literatúry, z rozličných oblastí umenia a kultúry od šesťdesiatych rokov sa premení na autorkine rapsodické listovanie v osobnej aj kolektívnej pamäti aj v prítomnosti svojho rodu, a to sú neobmedzené zdroje na nekončiace rozprávanie doslova o tom istom, ale vždy invenčne a rozpínavo, a tak sa v detailoch, odkazoch, pripomenutiach, v počitoch či inak presúva Veronika Šikulová a čitateľ s ňou do zázemia jej budúceho písania o tatovi a o tom, čo s ním súvisí a má pre ňu neblednúcu iskru neprenosnej osobnej skúsenosti. Miesto, čas a slo-

vo vytvorili okolnosti na to, že sa znova a opäť možno s Vincentom Šikulom a jeho svetom vďaka Veronike stretnúť a pripomenúť si to, čo bolo a ako to bolo. Znova sa tak stalo v jej próze *Tremolo ostinato* (2020), no a najnovšie modranské variácie prinášajú *Radosti a dni* vydané v roku 2021.

Rok 2014 poskytol Ivovi Pospíšilovi v listovaní slovenskou prózou poznatok o tom, že sa v próze presadila memoárová tvorba a jej žánrové modifikácie. V nich dominuje autentickosť a fakt, rešpekt k minulosti a k odvekému zamýšľaniu sa nad zmyslom tvorby, literatúry a nad ich rolou v hodnotovom priereze potrieb v živote a konaní v modernej pretechnizovanej spoločnosti. Glosujúcou pointou sú slová Iva Pospíšila: „V takovom svete je človek nutne osamelý, ztracený, ale nikoli bez nádeje“ (s. 178). Empatické a komentované vyrovnávanie sa s konkrétnymi textami a s autorskou tvorbou zverejnenou v roku 2014 zo slovenskej (memoárovej) literatúry je napokon vo výsledku Pospíšilových záverov rezultát nielen povzbudzujúci, ale aj obojstranne užitočný.

Jiskry ve tmě

Roky užitočne premenenej aktívnej tvorivej prítomnosti v akademickom živote, v spoločenských vedách, zvlášť v predmetovej štruktúre literárnej vedy a pri jej dotykoch s medziodborovosťou primajú v slovanskej kultúre svojho nositeľa v jemu žičlivých okolnostiach vlastného výskumu sústrediť sa na sumovanie aj na záväzné zistenia o nazeraní na aktuálne spoločenské či kultúrne javy a reálie, teda aj na objekt, osobnosť a na ich početné väzby, z nich plynúce podmienky a súvislosti. Keď sa tak stane a ten, kto sa rozhodne slovom sa prihovoriť súčasníkom aj odborne čujnej pospolitosti, ten sa rozhodne konať takou intenzitou svojho poznania, aby presvedčivo dokázal reagovať aj absorbovať nielen na činy predchodcov v odbore, ale vedel sa vyrovnávať a z osobných podnetov aj formou nevnucovanej výzvy na premyslene zamýšľané podnety svojho aktívneho spoločenského okolia. Vo svojej podstate prejaví svoje rozhodnutie svojimi danosťami aj možnosťami a záujmami

reagovať, uvažovať, zvažovať, zhodnocovať to, čím spoločne žijú, čo vnímajú, na čo reagujú súčasníci z dostupných kultúrnych aj početných spoločenských reálií a dejov. Zvlášť sa potom odkazuje na tie, ktoré sa reflektujú nielen vo výskume, ale predovšetkým v hodnotovom porozumení prítomnosti a zvoleným nazeraním, jeho prostredníctvom, prognózovať pohyby v tvorbu sprevádzanej kultúrnej a personálnej budúcnosti. Taký zámer a jeho realizácia si vyžadujú skutočnú rozhladenosť, systém, postoj a ústretový jazyk ako podmienky na rozhovor aj dohovor o podstate toho, čo z akýchkoľvek príčin a podnetov si zaslúži latentnú pozornosť, či dokonca si ju aj žiada.

Tradícia každého spoločenského a vedného odboru má svoj hodnotový a poznávací pôdorys, a teda aj aktuálny horizont, ktorým sa personálne či tímovo iniciačne reaguje na vývin tak, aby sa zhodnocovali a vyhodnocovali do neho presakujúce zmeny, premeny až obmeny jednotlivostí či celkov na život a jeho kvalitu i hĺbku užitočného poznania. Spravidla sa presvedčivo odkazuje na tie okolnosti, ktoré ho otvárajú aj do budúcnosti.

S takým zámerom Ivo Pospíšil pripravil výber *Jiskry ve tmě*. Šírka záberu, rešpekt k výskumu a osobná zaujatosť sú tie predpoklady a podmienky, ktorými disponujú literárna veda, umenie, kultúra a spoločenské poznanie tu a teraz. Prítomnosť je ústredným dotykovým miestom v čase aj na to, čím sa žánrovým a štylistickým aj argumentačným spôsobom zosúladujú vo výpovedi, možno v reflexii alebo v hodnotení o zvolenom probléme. Výber časových výpovedí zaradených do súboru *Jiskry ve tmě* sa venuje otvoreným a na rozpravu pripraveným témam, preto je vydanie rozčlenené do častí s obmedzeným počtom zakomponovaných príspevkov do troch častí: *Úvahy*, *Glosy*, najrozsiahlejšia záverečná časť publikácie patrí bloku *Tomuto svetu už nerozumím, aneb ďábel je skryt v detaile*, na upresnenie pridáva Ivo Pospíšil doplnok, *recenze jako reflexe našeho času*.

Autor v úvode do publikácie orientuje budúceho čitateľa v materiáloch a pri spôsobe výberu ich kompozičného zovretia do významových

a vzťahových celkov v tom zmysle, že ide o príspevky, ktoré za posledné roky zverejnil pri rozličných príležitostiach a v odlišných vydaniach. Aj preto sa dá naznačiť i to, že v časti *Úvahy* dominuje téza rešpektovanej myšlienky a jej nadčasovej účinnosti aj univerzálnej aktuálnosti. V deviatich príspevkoch prevažuje čapkovská problematika, ktorá je postupne dopĺňaná jej blízkymi poznávacími, postojovými a hodnotovými prvkami v tvorbe ďalších osobností, ktoré zovrie Pospíšilovo vymedzenie osobnosti spisovateľa, „*Velikost spisovatele se pozná také podle toho, jak často se o něm mluví, jak intenzivně se stává předmětem diskusí, jak jeho dílo přesahuje svou dobu*“ (s. 18). Vlastne tak, ako vo svojej tvorbe absorbuje osobitosť žitej doby, čím zasiahne jeho myslenie do podstaty a stavu spoločenskej skutočnosti, ale aj ako naliehavo sa k jeho dielu ako k výrazovému a významovému celku, k časovo ucelenému poznaniu a k nazeraniu na podstatu a hodnotu človeka hlási samotná spoločnosť v čase, keď na spisovateľovom pracovnom stole už objektívne nevzniká. No a nebude tomu inak ani v budúcnosti, ani pri ďalších či inak iniciovaných umeleckých artefaktoch.

Osobnosť spisovateľa je vo svojej podstate v každej historickej dobre a spoločnosti vážiacej si umenie vždy ošemetná téma, no aj problém. Zvlášť pre samotného spisovateľa, no nie raz aj – post factum – pre predmety literárnej vedy, spravidla pre literárnu históriu. Prirodzeným meradlom sa voči umeniu za žičlivých a pokojných spoločenských okolností stáva čitateľ, teda jeho záujem o umenie sprítomnené v rozličných výrazových podobách a výpovediach. Ale treba si uvedomiť aj to, že sa Ivo Pospíšil argumentmi dovoľáva predovšetkým nadčasovej hodnoty myslenia a poetiky výrazu. To znamená, že premyslene a vždy argumentačne odkazuje na prostriedky alebo na tie estetické, poetologické aj nazeracie nástroje, ktoré znamenajú prínos pre umenie a literárnu tvorbu.

V časti zostavenej z rovnakého počtu deviatich príspevkov, nazvanej *Glosy*, stretli sa tie, ktoré apelujú na rozum, na súdnosť a na „*obnovu normální lidskej společnosti*“, čím sa do popredia dostáva sloboda slova, sloboda tvorby voči akejkoľvek forme a nástrojom na manipulovanie

rozhladených, rozumnej rozumných ľudí s mierou, vkusom a odvahou stáť si za umením bez ľahostajnosti, povrchnosti, účelovosti a nízkeho pragmatizmu.

Tretia časť publikácie, *Tomuto světu už nerozumím*, je rozsiahla, do nej sa dostali literárnokritické, zamýšľajúce sa, výkladové a sprostredkujúce nazerania Iva Pospíšila na konkrétne umelecké texty a na ich autorov. Aj tu platí, že ide v tom najušľachtilejšom význame o rozhladené, orientujúce, učiace prístupy k jednotlivým tvorcom výpovedí patriacich do literárnohistorického alebo kritického poznania.

Ak je pre blok *Úvahy* dôležité poznanie a hodnota, pre *Glosy* vedenie a sila aj možnosti rozumu jednotlivca a spoločnosti, v tretej časti *Tomuto světu už nerozumím* je to pamäť, jej záznamy, ňou uchované emócie, etika, zmysel pre mieru a – to však neprekvapí – rešpekt voči času, stratám a smútku. Najskôr ide o viacvýznamové pomenovanie a ním zachytenú rezignáciu, no nie únikové povzdychnutie si, *Tomuto světu už nerozumím*...

Akosi sme sa v školskom a vzdelávacom systéme za posledné roky dostali do nečakanej situácie. V systéme dostupného vzdelávania sa do popretia jeho zmyslu ako takmer ústredný problém dostala schopnosť čítať a učiť s porozumením tomu problému, o ktorom je v danej situácii „reč“. Vari sa to dá aj bez toho? Ten, kto potrebuje podnet na ušľachtilý osobný a osobnostný vklad do hodnoty umeleckého textu, čiže návod ako porozumieť noetike, poetike, estetike a ich prínosu aj významu vo vývinových napojeňiach na druh a žáner, ten nech sa začíta do recenzií, reflexií, dôvodovania, ba aj do širšieho výkladu osobností umeleckého textu za pomoci Iva Pospíšila. Je to príležitosť, ako sa sústrediť na jav, na vývin a na jedinečné dobové súčasti procesu tvorby, ale aj na špecifické postupy výskumu, ktorý sa im venuje.

Spoločnosť dokáže umením aj v náročných okolnostiach vzdorovať ľahostajnosti, nevšímavosti, nežičlivým skratkám pri rozhodovaní o jeho dosahu a hodnote aj o spoločenskom význame tak, aby škriatok neporozumenia, ignorancie či agresivity voči umeniu a kultúre, voči konkrétnemu dielu a jeho tvorcovi nebol

ukrytý v povýšeneckosti a v gestách krehkého vzdelania a poznania. Kultúra, umenie, veda a tvorivá osobnosť na ceste poznania neodmietnu príležitosť nazerať do svojej budúcnosti, no a tomu sa dá priučiť aj podučiť len vtedy, keď je na to vôľa a príležitosť doceniť význam, hodnotu a prínos tvorivého subjektu prejavový pri vzniku aj pri interpretácii artefaktu.

Prof. PhDr. Viera Žemberová, CSc.

Slovenská republika
viazember@gmail.com

This work can be used in accordance with the Creative Commons BY-SA 4.0 International license terms and conditions (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>). This does not apply to works or elements (such as image or photographs) that are used in the work under a contractual license or exception or limitation to relevant rights.
